

Rhus glabra

Veerkrachtige Rhus

Rhus wordt verguisd: lastig wegens uitlopers. De herfstkleur en bloeiwijzen zijn bijna onovertroffen. Behalve de algemene soorten zijn er ook andere struiken en bomen die interessant zijn. Vergelijkend onderzoek in Amerika geeft aan welke soorten en cultivars voor gebruik en dus voor de teelt interessant zouden kunnen zijn.

Auteurs: Melinda Kaufman en Thomasz Anisko

Tot voor kort waren er niet veel cultivars van Rhus om uit te kiezen. Eigenlijk waren er alleen cultivars met ingesneden bladeren beschikbaar. Inmiddels zijn er wat dwergvormen en geelbladige cultivars bijgekomen. Helaas doen die laatste niet mee in het onderzoek dat van 1999 tot 2007 in de Longwood Gardens in Kennett Square,

Rhus potanini

Pennsylvania (Zone 6) is uitgevoerd met Rhus. Zeventien taxa van Rhus werden uitgeplant en beoordeeld. Tien daarvan zijn inheems in de oostelijke Verenigde Staten. Van elke soort of cultivar werden drie planten uitgeplant. De planten werden gepland in het open veld in de volle zon. De beoordelaars van de trials werd gevraagd om vele aspecten (grootte, groeiwijze, stengels, bladeren, bloemen en fruit op basis van het uiterlijk van de planten) gedurende zeven jaar te beoordelen. De aspecten werden beoordeeld op een schaal van 1,0 tot 5,0 en daarnaast werd een algemene beoordeling gegeven voor elke datum van evaluatie. Ook opmerkingen over ziekten of plagen en andere specifieke opmerkingen werden bijgehouden.

Geur en veerkracht

Rhus aromatica is een struik van 2 tot 6 meter hoog en 6 tot 10 meter breed. Deze plant groeit in vochtige of droge, gemiddelde gronden. In de natuur is het een typische bosrandplant, die voorkomt op droge hooglanden. De soorten doen

het zeer goed op de rotsen in grote delen van de oostelijke Verenigde Staten. De struik maakt veel worteluitlopers, die uiteindelijk een dichte massa creëren. Dit helpt bij het vastleggen van grond. De bloemen van de welriekende sumak zijn lichtgeel. Mannelijke bloemen worden gedragen in de vorm van korte katjes aan het eind van de stengels. Vrouwelijke bloemen zijn korte pluimen aan de uiteinden van de takken. Planten bloeien in het vroege voorjaar vóór of tijdens de bladontwikkeling. Tijdens het uitlopen zijn de drietallige bladeren rood aangelopen. In de zomer glanzen de bladeren, terwijl de onderkant behaard is. Ze zijn 3 tot 5 centimeter lang, grof getand en geuren als ze worden gekneusd. In de herfst kleuren de bladeren bordeaux, rood en oranje. De kleine pluimen met vruchten ontwikkelen zich in de late zomer. De steenvruchten zijn rood en bedekt met haren. Ze blijven de hele winter aan, maar verliezen hun krachtige rode kleur. Geurige sumak kent geen ernstige aantasters. Deze struiken lijken weinig last te hebben van arme zandgronden en strooizout. Deze soort wordt meestal

Rhus glabra 'laciniata' in herfstblad.

geplant in massa's. Terecht, want als solitair is de plant minder geschikt. Mits ze goed geplaatst zijn met ruimte om te groeien, zullen deze planten zich verspreiden. De planten kunnen om de paar jaar worden gemaaid om ze te verjongen.

R. aromatica scoorde op een na hoogste algemeen, met een gemiddelde van 2,7 of 5,0. Deze plant kreeg de hoogste score in het voorjaar van een jaar met enkele positieve opmerkingen over zijn rechtopstaande, open vorm. Op dat moment waren er bloemknoppen aanwezig, maar bloemen of bladeren waren er niet gekomen. In de jaren erna ontwikkelde de struik zich als 'rommelig'. Verrassend genoeg was er niet veel te vermelden over de herfstkleur van de bladeren, en de soort kreeg slechts één jaar een "mooie" score. Deze evaluatie vermeldde ook de rode herfstkleur van de bladeren in november.

Er zijn een paar cultivars van *R. aromatica*, waarvan er twee in de proeven zijn opgenomen. 'Konza' werd in 1980 door de USDA Plant Material Center in Manhattan, Kansas gepresenteerd voor gebruik als schermen en voor erosiebestrijding. Deze cultivar wordt 10 meter hoog en kan zich nog breder ontwikkelen. 'Konza' liet het in de proeven na drie jaar afweten. 'Gro-Low', geïntroduceerd door Synnesvedt Nursery Company in Round Lake, Illinois, bereikt niet meer dan twee meter hoogte maar spreidt sterk. Tijdens de proeven eindigde *R. aromatica* 'Gro-Low' met een 2,5, maar de plant kreeg ook eens een hoge waardering van 4,0. Het merendeel van de positieve evaluaties betreft het aantrekkelijke blad.

Vlammend

Rhus copallinum is een grote struik of kleine boom van maximaal 20 meter hoog en breed. Het felrode herfstblad is onovertroffen. De bladeren, die in de zomer donkergroen zijn, zijn samengesteld, 6 tot 12 centimeter lang, en hebben een gevleugelde bladspil. De afzonderlijke blaadjes zijn gaafrandig en glimmen. De twijgen van *R. copallinum* zijn bedekt met fijne haartjes, net als de onderzijde van de bladeren. Bloempluimen zijn piramidiaal en tot 8 centimeter lang. De groenig witte bloemen verschijnen van juli tot en met september en steken af tegen de donkere achtergrond van het blad. Na de bloei

zijn pluimen van kleine, rode steenvruchten geproduceerd op vrouwelijke planten. De soort breidt zich net als andere Rhussen ondergronds uit; het snoeien van ongewenste uitlopers is bij deze soort echter eenvoudig. Deze soort houdt van de volle zon, maar groeit ook in de halfschaduw. Aan natte voeten heeft deze soort een hekel.

Twee Rhussen van verschillende herkomst werden in Longwood Gardens uitgeplant: één werd verzameld uit het wild, en één werd gekocht in een kwekerij. Er deden geen cultivars van *R. copallinum* mee in de proeven, hoewel die inmiddels wel bestaan. De gemiddelde waardering voor beide groepen samen was 2,4 of 5,0. In de zomer en in de herfst werden glans en kleur opmerkelijk positief beoordeeld. In oktober kreeg de soort de waardering 'best in class', gebaseerd op de bladeren en op de aantrekkelijkheid van de vruchten. Sommige beoordelaars vonden de open, vaasvormige groeiwijze 'gracieuus' en 'interessant'.

Vaak uniek

Rhus glabra, de azijnboom, groeit uit tot een kleine boom of grote struik, tot 10 meter hoog en zeker zo breed. Hij heeft een rechte, open vorm en relatief dikke stammen. De grote, samengestelde bladeren van *Rhus glabra* zijn frisgroen, 12 tot 18 cm lang en hebben getande randen. Ze zijn grijsgroen aan de onderkant. Zodra de zomer overgaat in de herfst, ontstaat het heldere rood en oranje blad. In tegenstelling tot de vorige besproken soorten, zijn bij deze soort de bladspil-

Twijg van Rhus glabra 'laciniata'.

Rhus toxicodendron.

len van de bladeren niet gevleugeld en rood van kleur.

De twijgen van deze soort zijn glad. Jonge stengels zijn groen. Oudere stengels zijn grijs en bedekt met talrijke lenticellen.

In de zomer verschijnen de piramidale bloeiwijzen: geel-groene pluimen van maximaal 30 cm. De vruchten blijven aan tot in de winter; ze ontstaan uiteraard alleen aan de vrouwelijke planten. Vier groepen van gladde sumak werden opgenomen in de Longwood-proeven. Twee groepen hadden het oorspronkelijke blad, de andere groepen bestonden uit *R. glabra* 'laciniata'. Dit is een zeer oude cultivar die in 1863 werd ontdekt in de buurt van Philadelphia. Het is een vorm met diep ingesneden bladeren, tot bijna dubbel geveerd. Eén groep van 'laciniata' behaalde de derde plaats van alle Rhussen, met een gemiddelde beoordeling van iets meer dan 2,6, en één groep van de soort eindigde vlak daarachter op nummer vier met een gemiddelde waardering van 2,6.

Het grootste deel van de hogere rankings en positieve opmerkingen vond plaats tijdens de zomer en de herfstmaanden, en de meeste opmerkingen gingen over de bladeren, de veel

Rhus typhina Bailtiger Tigereyes.

genoemde aantrekkelijke zomerkleur en de roze of rode bladspillen. Bladeren werden in het bijzonder gewaardeerd bij de Laciniata-typen en werden naar verluidt 'kantachtig' en 'mooi' genoemd. De rode herfstkleur was geliefd bij alle groepen, en de bronzen kleur van de nieuwe groei werd ook gewaardeerd. Veel deelnemers merkten op dat bijen en vlinders de bloemen flink bezochten. De meeste negatieve opmerkingen werden gemaakt over de opslag die de planten vormen.

Fluweel wint

De *Rhus typhina* is vergelijkbaar met *R. glabra*, maar *R. typhina* groeit net een tikkie hoger. Deze sumak groeit op bijna elke grond, tenzij er sprake is van slechte ontwatering. Deze plant heeft ruimte nodig en kan zich via de grond snel uitbreiden. Oppassen geblazen! De bladeren zijn groter dan die van *R. glabra*: aan de fluweelboom worden ze tot 50 cm lang, waardoor een bijna tropische uitstraling ontstaat. De bladeren zijn helder groen en lichter aan de onderkant. De bladrand is getand. De bladspil en de twijgen zijn bedekt met fijne, roodbruine haren, waardoor ze een fluweelachtige uitstraling hebben.

De herfstkleur is een ongeëvenaard rood in het begin van het seizoen. Tinten oranje en geel worden gecombineerd met bordeauxrode vruchten en een interessante stamtextuur. De piramidale bloeiwijzen zijn geel-groen en tot 8 centimeter lang; ze verschijnen in de zomer. In de nazomer ontwikkelen zich de aantrekkelijke vruchtclusters. Ze overleven de winter en blijven zelfs tot ver in

het volgende jaar zichtbaar.

Rhus typhina en een groep van de cultivar 'Dissecta' werden uitgeplant in de Longwood-proeven. 'Dissecta' is een vorm met ingesneden bladeren, die werd ontdekt in Massachusetts in 1892. (Deze cultivar wordt vaak ten onrechte aangeduid met de naam 'Laciniata'.) 'Dissecta' scoorde het hoogste gemiddelde van alle Rhussen: gemiddeld 3,1 over de hele looptijd van de proef. De cultivar scoorde hoog op alle momenten van het jaar, van de lente tot de winter. De 'grimmige architecturale vorm' was een groot pluspunt. De groeiwijze werd tijdens de zomermaanden beschreven als een dichte luifel met een 'uitnodigende schaduwrijke omgeving eronder'. Bloemen en vruchten werden gezien als positieve eigenschappen. De bladeren werden door de fijne textuur goed beoordeeld, mede wegens de rode bladspil. De rood-oranje kleur trekt in de herfst al op afstand de aandacht.

Zeldzame vondst

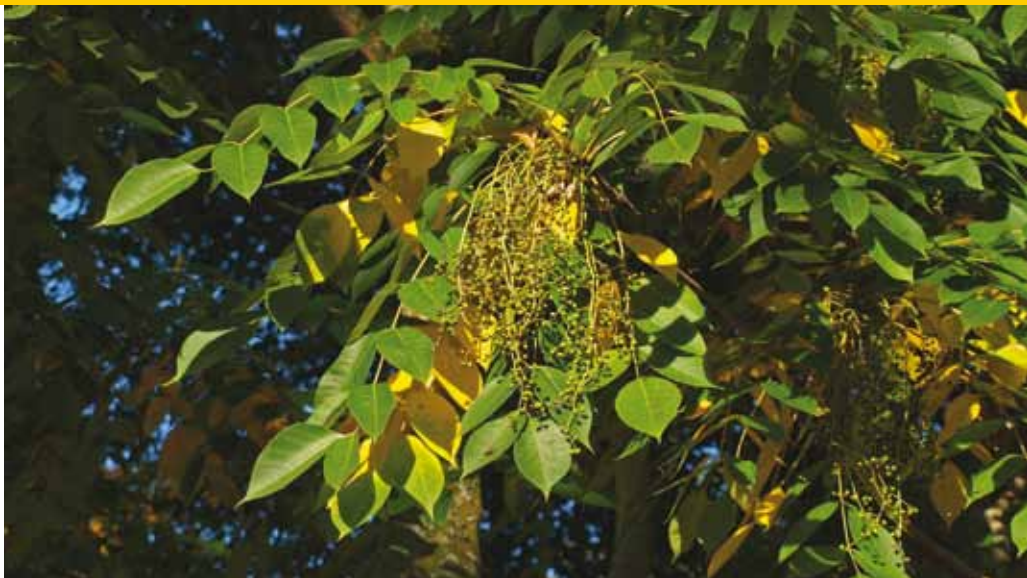
Rhus michauxii is een in de VS bedreigde soort in de staten Georgia, North Carolina, South Carolina en Virginia. De kleine plant groeit in open bossen en in verstoorde gebieden. Deze soort heeft langwerpige samengestelde bladeren, de bladspil is gevleugeld en dicht behaard, de bladeren zijn grof getand. De opplant van *R. michauxii* is in de proeven niet aangeslagen en kon niet worden beoordeeld.

Aan de horizon

Sommige cultivars van inheemse sumak zijn niet

opgenomen in de struik-trials op Longwood Gardens. Nieuwe cultivars van *Rhus* worden steeds beter verkrijgbaar. Een van die cultivars is *R. typhina* 'Baltiger', in de handel als Tiger Eye. Hij is geïntroduceerd door Bailey Nurseries, Newport, Minnesota, een mutatie van 'Dissecta' en heeft diep ingesneden bladeren die geel uitlopen en die kleur lange tijd behouden. Hij blijft kleiner dan de oorspronkelijke plant: maximaal 5 meter hoog en breed in de volle zon. Deze cultivar kan in pot worden gekweekt. Ook *Rhus typhina* 'Sinrus' RADIANCE is geelbladig, maar heeft de normale bladeren van de soort. Ook deze cultivar blijft wat kleiner dan de soort. Prairie Flame™, 'Morton' is een cultivar van *R. copallinum*. De plant is verspreid door het Morton Arboretum in Lisle, Illinois. Deze cv. heeft alle gewenste eigenschappen van de soort - glanzend, diepgroen zomerblad dat felrood kleurt in de herfst en bloemen in grote pluimen in de late zomer - maar heeft een compacter formaat: tot 7 meter hoog en 10 meter breed. Het is een vruchtloze kloon, geselecteerd uit planten die groeiden uit zaad dat is verzameld bij de grens tussen Illinois en Indiana. Mike Creel van CreelWay Propagation in Lexington, South Carolina, heeft een cultivar genaamd 'Creel's Quintet'. Dit is een vrouwelijke cultivar, vergelijkbaar in grootte met 'Morton', 8 tot 10 meter hoog en breed. Het unieke van deze selectie is het aantal blaadjes per blad: elk blad heeft vijf blaadjes in plaats van negen tot 21.

Dat de prachtige, maar bij aanraken licht giftige boom *Rhus verniciflua* (in Hilversum aan de Diependaalselaan te zien) niet meedeed in het onderzoek is een omissie. *Rhus radicans* is een kruipende of slingerende plant met schitterende herfstkleuren. In de VS mag deze plant wegens de giftigheid niet worden aangeplant. Aanraken van de plant levert zwellingen over het hele lichaam op. Die trekken na enige tijd weg, maar zullen een volgende keer steeds heftiger terugkomen. Deze *poison ivy* is op enkele plekken in Nederland verwilderd. Oppassen! De meest gebruikte Rhussen zijn niet giftig bij aanraken.

Herfstblad en vrucht van de *Rhus verniciflua*.

Rhus pulvinata.

Vrucht van *Rhus trichocarpa*.